

סוף ח"א ע"ב

בעל הטורים

יח ע"ג בני כ"ח אחריו נפ"ל. וסמך ליה ואלה תולדות יצחק. לומר כשיפול ישמעאל באחרית הימים יליש הוא וכו' (ס"א)
יצחק בן דוד שהוא מתולדות יצחק.

כב) ויתרוצצו הבנים בקרבה וגו'. רציצה זו היה שכעברה על פתח ביהמ"ד של שם ועבר יעקב מפרכס לצאת ועשו מעכב ע"י, ובעברה על פתח ע"ג עשו מפרכס לצאת ויעקב מעכב על ידו, והיא סברה שאין הדבר כן אלא ולד אחד בבטנה ורוצה לצאת בין לפתחי בתי מדרשות בין לפתח ע"ג וא"כ ח"ו שמא שתי רשויות יש, לפיכך אמרה למה זה אנכי כי כמוני כשאר נשים עובדי ע"ג ומה יתרון יש לי עליהם אם ח"ו שתי רשויות יש, לפיכך ותלך לדרוש את ה' ר"ל לדרוש אחר מציאת ה' ממש מהו.

2) ב' יקר כ"ב: כ"ג

כג) ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך. הפך ממה שחשבת. אלא רשות אחד יש, אמנם ב' ילדים בבטנך אחד יהיה עובד ה' ואחר עובד ע"ג ולעולם ה' אחד ואין זולתו. וי"י

כה.כב. ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרוש את ה'.

3) ו"ד כ"ב

בקול אליהו הובא זה מסי' שם משמואל עה"ת, ומצאנוהו בש"מ להגר"ש סאליו אבי' לבוב, למברג תקע"ז. אלא ששם הוא מדברי עצמו, רק שסיים וזכדומה לזה שמעתי בימי חורפי מהגאון ר"א ווילנר זצ"ל, אך לא ידעתי בבירור.

יש לפרש בדרך רמז, על פי מה דאיתא בגמרא בכמה דוכתי (פסחים כב, ב, קדושין נו, א, ב"ק מא, ב, בכורות ו, ב), "שמעון העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה כיון שהגיע לאת ה' אלקיך תירא פירש וכו' עד שבא ר' עקיבא ודרש את ה' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים". והנה רש"י ז"ל פירש כאן בשם המדרש, על הפסוק "ויתרוצצו הבנים בקרבה", כשהיתה עוברת על פתחי ע"ג היה עשו מפרכס לצאת, וכשהיתה עוברת על פתחי שם ועבר, היה יעקב רוצה לצאת. והנה רבקה לא היתה יודעת שהם שני עוברים, והיתה סוברת שהוא עובר אחד, אם כן היה מקום להרהר ח"ו שיש שתי רשויות, כיון שהוא עובר אחד ויש שני הפכים בנושא אחד. על כן הרהרה ותאמר "אם כן למה זה אנכי". רוצה לומר, מה שכתוב בעשרת הדברות "אנכי ה' אלקיך", שהוא נגד מה שאירע לה ברציצה זו. לכן "ותלך לדרוש את ה'", רצה לומר, לדרוש הפסוק "את ה' אלקיך תירא". ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך, אחד צדיק ואחד רשע, ואל יעלה על דעתך כלל שיש ח"ו שתי רשויות.

4) ע"ה ח"א כ"ב: כ"ג

ובשם שפ"ל גופו של אדם עולה ומזדבד על ידי עסק התורה והמצוות, כך העולמות פלג, אשר הו המה שעור קומת אדם, כמו שכתבתי לעיל פרק ו'. הם מזדבכים ומתטהרים ומתעלים. ואדם הישר העובד אמת, לא יפנה דעתו ומחשבתו בעת צפדתו לו יתברך שמו, אפלו כדי לעלות ולטהר גופו ונפשו, אלא שיעלה טהר מחשבתו וכוונתו ויפנה למעלה לתקון וטהרת העולמות הקדושים.

וזו היתה גם כל ענין עבודתם של האבות, וכל הצדיקים הראשונים, שקימו את התורה קודם נתינתה. כמו שדרשו רז"ל על פסוק "מן הבהמה הטהרה" גו' (בראשית ז, ח), ואמרו: "מכאן

שלימד נח תורה", ואמרו (יומא כ"ח ב'): "קיים אברהם אבינו את כל התורה" (וכן איתא בבראשית רבה פרשה צ"ב, ובבמדבר רבה פרשה י"ד, ובתנחומא בטהר, ובמדרש תהלים מזמור א"י).

לא שהיו מצוים ועושים כפי מצד הדיו, דאם כן לא היו
מעמידים ח"ו על דעתם והשגתם, אף שהשיגו שלפי ענין שרש
נשמתם ההכרח להם לעבור ולשנות אף מקצת מאחת מכל מצות
ה', ולא היה יצקב אבינו ע"ה נושא ב' אהיות, ולא היה עמדם נושא
הדורתו ח"ו.

5

רק מצד השגתם בטוהר שכלם התקונים הנוראים הנעשים בכל
מצוה בהעוקמות וכחות העליונים ותחתונים, והפגמים הגדולים
והתורפו והריסה ח"ו שיגרמו בהם אם לא יקמום.

לכן קשה שיג יצקב אבינו ע"ה, שלפי שרש נשמתו יגרום
תקונים גדולים בכחות ועולמות העליונים אם ישא השתי אהיות
אלו רחל ולאה, והמה יבנו שתיהן את בית ישראל, יגע בפנה
יגיעות ועבודות להשיגם שינשאור לו. וכן הענין בעמדם, שנושא
יזכור דורתו שיצאו ממנה משה, אהרן ומרים.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף י עמוד א

6

אמר רב המנונא: מאי דכתיב: +קהלת ח'+ מי כהחכם ומי יודע פשר דבר? מי כהקדוש ברוך הוא שידוע לעשות
פשרה בין שני צדיקים, בין חזקיהו לישעיהו. חזקיהו אמר: ליתי ישעיהו גבאי, דהכי אשכחן באליהו דאזל לגבי
אחאב (שנאמר: +מלכים א' י"ח+ וילך אליהו להראות אל אחאב). ישעיהו אמר: ליתי חזקיהו גבאי, דהכי אשכחן
ביהורם בן אחאב דאזל לגבי אלישע. מה עשה הקדוש ברוך הוא - הביא יסורים על חזקיהו, ואמר לו לישעיהו: לך
ובקר את החולה: שנאמר: +מלכים ב' כ'+, +ישעיהו ל"ח+ בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ
הנביא ויאמר אליו: כה אמר ה' (צבאות) צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה וגו'. מאי כי מת אתה ולא תחיה - מת אתה
- בעולם הזה, ולא תחיה - לעולם הבא. אמר ליה: מאי כולי האי? אמר ליה: משום דלא עסקת בפריה ורביה. אמר
ליה: משום דחזאי לי ברוח הקדש דנפקי מניאי בנין דלא מעלו. אמר ליה: בהדי כבשי דרחמנא למה לך? מאי
דמפקדת איבעי לך למעבד, ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא - לעביד. אמר ליה: השתא הב לי ברתך, אפשר
דגרמא זכותא דידי ודידך ונפקי מניאי בנין דמעלו. אמר ליה: כבר נגזרה עליך גזירה. אמר ליה: בן אמוץ, כלה נבואתך
וצא! כך מקובלני מבית אבי אבא - אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים. אתמר
נמי, רבי יוחנן ורבי (אליעזר) +מסורת הש"ס: [אלעזר]+ דאמרי תרוייהו: אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם
אל ימנע עצמו מן הרחמים, שנאמר: +איוב י"ג+ הן יקטלני לו איחל.

גרי"ז בראשית שם

7

והאמר אם כן למה זה אנכי.

יג' עפ"י דליתא צרכות דף י דחזקי לא עסק צפ"ר משום דחזק צרכיק דנפקי מיני בנין דלא מטלו וישעי חמר לו צדקי כבשי דרחמנא למה לך מאי דמפקדת חזינני לך למעבד עיי"ש, כרו דלשיג דילאו מחזקי גם לדיקום כמו יאשיכו ודדקי חרובצל ועוד, מימ כיון דחזק צרכיק שילאו ממנו גם רשעים כמו משכ. וחמתן לא ראה לעסוק צפ"ר, ורק ישעי חמר לו דמאי דמפקדת חזינני לך למעבד דלא ניהנה ברשות לכבעל ממנות עשה צדק חזק טעם שיהי, חזל בלאו הכי טעמא דמאי דמפקדת חזינני לך למעבד, שבוט מוחזר ומלוט עיי"ש, נדקו דברי חזקי דמעבד שלא לעסוק צפ"ר משילאו

דאמר מד כשמת ר' עקיבא נולד רבי כשמת רבי נולד רב יודנה כשמת רב יודנה נולד רבא א' כשמת רבא נולד רב אישי ללמורך שאין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו שנאמר וזרח השמשו בא השמש ער שלא כבחה שמשו של ער וזרח שמשו של שמואל ורחמי

8

6

וכיון שארכו הימים נשתקע השם הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם ולא הכירוהו. ונמצאו כל עם הארץ והנשים והקטנים אינן יודעין אלא הצורה של עץ ואבן וההיכל של בנין שנתחננו מקטנותן להשתחוות להן ולעבודן ולהשבע בשמן: והחכמים שהיו בהן, כגון הכומרין וכיוצא בהן, מרמין שאין שם אלוה אלא הכוכבים והגלגלים שנעשו הצורות האלו כגלגלן ולדמותן. אבל צור העולמים לא היה שם מכירו ולא יודעו אלא יחידים בעולם כגון חנוך ומתושלח ונח ושם ועבר. ועל דרך זו היה העולם מתגלגל והולך עד שנולד עמודו שלעולם שהוא אברהם אבינו: ג' כיון שנגמל איתן זה התחיל לשוטט בדעתו והוא קטן ולחשב ביום ובלילה, והיה תמיה היאך אפשר שיהיה הגלגל הזה נוהג תמיד ולא יהיה לו מנהיג ומי יסבב אותו, לפי שאי אפשר שיסבב את עצמו. ולא היה לו לא מלמד ולא מודיע דבר אלא מושקע באור כשרים בין עובדי עבודה זרה הטפשים: ואביו ואמו וכל העם עובדים עבודה זרה והוא היה עובד עמהן, ולבו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת והבין קו הצדק מדעתו הנכונה, וידע שיש שם אלוה אחד והוא מנהיג הגלגל והוא ברא הכל ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו: וידע שכל העם טועים. ודבר שגרם להם לטעות,

זה שעובדים את הכוכבים ואת הצורות עד שאבד האמת מדעתם. (ג) *ובן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו: כיון שהכיר וידע התחיל להשיב תשובות על בני אור כשרים ולערוך דין עמהם ולומר שאין זו דרך האמת /6/ שאתם הולכים בה. ושיבר הצלמים והתחיל להודיע לעם שאין ראוי לעבוד אלא לאלוה העולם ולו ראוי להשתחוות ולהקריב ולנסך כדי שיכירוהו כל הכרואים הבאים. וראוי לאבד ולשבר כל הצורות כדי שלא יטעו בהן כל העם כמו אלו שהן מרמין שאין שם אלוה אלא אלו: כיון שגבר עליהם בראיותיו בקש המלך להרגו, נעשה לו נס ויצא לחרן. והתחיל

לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העם ולהודיעם לשיש אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד.

*והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא, שני ויקרא שם בשם יי' אל עולם: וכיון שהיו העם מתקבצין לו ושואלין לו על דבריו היה מודיע לכל אחד ואחד לפי דעתו עד שיחזירוהו לדרך האמת, עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות, והם אנשי בית אברהם. ושתל בלבם העיקר הגדול הזה וחבר בו ספרים והודיעו ליצחק בנו. וישב יצחק מלמד ומחזיר. ויצחק הודיעו ליצחק ומינהו ללמד, וישב מלמד ומחזיר כל הנלוים אליו: ויעקב אבינו למד בניו כולם. והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו בישיבה ללמד דרך יי' ולשמור מצוות אברהם. נצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה אחר ממונה כדי שלא ישחכח הלימוד: והיה הדבר הולך ומתגבר כבני יעקב ובנלויים עליהם ונעשה בעולם אומה שהיא יודעת את יי'. עד שארכו הימים לישראל במצרים וחזרו ללמוד מעשיהם ולעבוד עבודה זרה כמותן, חרץ משבט לוי שעמד במצות אבות. ומעולם לא עבד שבת לוי עבודה זרה: וכמעט קט היה והעיקר ששתל אברהם נעקר וחזרו בני יעקב לטעות העמים ותעיייתם. ומאהבת יי' אותנו ומשמרו את השבועה לאברהם אבינו עשה משה רבינו ורבן של כל הנביאים ושלחו: כיון שנתנבא משה רבינו ובחר יי' בישראל לנחלה, הכתיבן במצוות והודיעם דרך עבודתו, ומה יהיה משפט עבודה זרה וכל הטועים אחריה:

השנת הראב"ד והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא שנאמר ויקרא שם בשם יי' אל עולם. ח"ו חמה לני שחרי היו שם ועבר ארץ לא היו מוחים. ולפטר מוחים היו ולא אירע להם שישכרו את הנביאים לני שהיו מחתלים מהם עד כמה אברהם ושני את על אביו.

ועיין ברמב"ן שכתב על הא דאמר יעקב אולי ימושני אבי והא דלא נתיירא יותר שיכירו ע"י הקול משום דיכול לשנותו כקולו של עשו. וזהו שאמר הקול קול יעקב והידיים ידי עשו הרי שני הסמנים מתאימים ולא הכירו וע"כ ויברך אותו. וי"ל עוד דיעקב בשכלו הבין גם את סוד זה ומש"ה לא שינה קולו ודבר כדרכו. וזהו שאמר הכותב בא אחיך במרמה ותרגם אונקלוס כא אחוך בחוכמא, ולכאורה מרמה וחכמה הם שני עניינים רק לפי הג"ל הכל אחד דהמרמה הוא מה שלא עשה מרמה ודיבר כדרכו ולמרמה כזה לא יקרא מרמה רק חכמה שהבין כל זה שאין צריך לו לעשות מרמה רק ידבר כדרכו ועשו נלכד ע"י ערמתו:

הקול קול יעקב והידיים ידי עשו ולא הכירו ויברך אותו. לכאורה יש להבין כיון דההכרה של הקול היה נגד ההכרה של הידיים במאי הכריע שהוא עשו וברכו. ולולא דמסתפינא היה אפשר לומר דהרי יצחק הרבה לבדוק. אם הוא באמת עשו או הוא מטעה אותו. וי"ל דגם כתחילה נתיירא עשו מזה וקודם שהלך מיצחק אמר לאביו סימן שיוודע שהוא עשו שישנה קולו כקולו של יעקב ולדבר בנחת כיעקב ולהזכיר שם שמם וזהו סימן שהוא עשו דאם יבא יעקב להטעות הרי מסתמא ישנה הוא קולו שידמה כקול עשו.

10) ג' יחלק

Sarah became pregnant from Abimelech, for she had been many years with Abraham and not become pregnant from him. What did God do? He fashioned Isaac's face in the likeness of Abraham, and all bore witness that Abraham begot Isaac."

I never understood why Rashi and the Sages bother with the malicious gossip and venomous evil talk spread by idlers about Abraham and Sarah. The verse itself, which is so terse with respect to matters that are of the essence of Torah, adds words in order to refute the slander. Something must lie behind this.

Rashi says that Abraham's opponents used two kinds of evil talk. Regarding the first verse he says that they claimed Isaac was a foundling, an adopted child, because neither Abraham nor Sarah were able to have children. Both were sterile and their lot was to remain childless. Regarding the second verse, Rashi reports a different slander on the part of the scoffers of the time (vis-a-vis the first verse he does not call them "scuffers of the time"; just: "they were saying") — they said that Sarah conceived through Abimelech, so that Isaac was indeed Sarah's son but Abraham was not his father.

The difference between the two kinds of slander is clear. The former, though maliciously false and venomous, was not absurd. It was logical — falsehood can sometimes be logical. Abraham was old, Sarah was old. It is unnatural for people of their advanced age to have children. Did not Sarah herself exclaim: "After I am waxed old shall I have pleasure, my lord being old also?" (Gen. 28,12). The people who thought up this charge did not believe in miracles and sought to explain everything naturally, so that the explanation of "a foundling" was quite logical. Rashi does not therefore call them scoffers. He merely says: "for they were saying."

The second slander was not only malicious but also absurd and full of contradictions, plain nonsense.

Everyone was well aware that Abraham could have children — Ishmael was his son by Hagar. The fault lay with Sarah, as the verse says: "And Sarai was barren; she had no child" (ib. 11, 30). Secondly, at a certain age it is more difficult for a woman than for a man to have children. If it was possible for Sarah to be the mother of Isaac, it was certainly possible for Abraham to be his father. Such evil talk was merely scoffing and stupidity, hence Rashi calls those who spread it not only liars but demented. Our enemies spread these two kinds of slander and evil talk not only in Abraham's day. Throughout our history they have disseminated it against the eternal Abraham and the eternal Sarah who symbolize Judaism.

What does Abraham's personality symbolize in Judaism? Divine discipline, the strict *Shulchan Aruch*, the rigid halachoth and laws that oblige one to perform certain acts and to refrain from others. Abraham symbolizes the laws of the Sabbath, with its thirty-nine classes of forbidden work; the laws of marriage and divorce with their inflexible details; the laws of family purity, of forbidden foods, and so on. Abraham represents the concept of total submissiveness to the Creator, even when observance of mitzvot is difficult and bound up with suffering. Abraham informed the world of the concept of accepting the yoke of the Kingdom of Heaven; that God demands of man that he do righteousness and justice and that His injunction is absolute, that man cannot free himself from it. "For I have known him, to the end that he may command his children and his household after him, that they may keep the way of the Lord, to do righteousness and justice" (Gen. 18,19).

What aspect of Judaism is represented by Sarah? The great love of the Jew for the Creator and the great happiness that he finds in being close to Him. Judaism is not only strict discipline, but also a song of songs

11) Ruc Solowetlich
M233 END

proclaiming: "I am to my beloved and my beloved is to me." Judaism expresses itself not only in deeds but also by experiences. Judaism embraces not only "do" and "do not do", forbidden and permitted, liable and free, impure and pure; but also grand and tender feelings, deep concepts, longings and eternal aspirations. It comprises spiritual values and captivating visions. Judaism expresses itself not only by means of bodily service but also by service of the heart, by loving kindness and splendor, eternity and grandeur, holiness and kingship.

There were times when our adversaries did not wish to know either of Abraham or of Sarah. They thought that the secular world is unable to submit to the Divine discipline of Abraham nor find gratification in the grandeur of Sarah's religious experience. They claimed that these brought themselves a foundling from the marketplace, that both Abraham and Sarah will remain childless since, within the context of modern life, there is no place either for Abraham's *Shulchan Aruch* or Sarah's service of the heart; that the young generation is not their child, despite the great party that Abraham made for Isaac; that both of them, Abraham as well as Sarah, delude themselves if they think that they can hand over anything to Isaac. Thus claimed the Hellenizers during the period of the second Temple, this was what Jewish agnostics said after them, and this was the claim of Jewish socialists at the turn of the present century. They thrust everything aside, they wanted to eradicate everything and to forget everything. But times have changed. Modern man, despite his enormous technological victories, feels that he is alone, suffering from boredom, a feeling of frustration and defeatism. He is beginning to sense that without God life is gloomy, without aim and without content, and he is beginning to look for a way back to the Master of the worlds. The modern secular Jew is experiencing a similar crisis and

he is also suffering from nostalgia and longing for the God of Israel.

But in what manner does he want to return to the God of Israel? Does he want to accept the heritage of Abraham and Sarah? Does he want to submit to the will of God and find happiness in being close to Him? Is he ready for such thoughts of repentance, or does he want to try and be clever and enjoy the beauty and wonder that Judaism can bestow upon man, while at the same time turning a blind eye to the halachic discipline of the permitted and the forbidden?

It seems to me that many wish to use this method. They want to deny the fatherhood of Abraham, since Abraham demands firm discipline and selflessness, and cleave to Sarah as the mother because she represents tenderness, sentimentalism, exalted spirituality, intimacy and meaning in Judaism. They are ready to accept the ascent of the soul, to feel the "spare soul" on the Sabbath, but not the observance of the laws of the Sabbath concerning the thirty-nine forbidden categories of work. They want to bring in the festivity, the fervor and the beauty of the mitzvot, but they are not ready or prepared to keep "the laws, the statutes and the judgments". They claim that "Sarah conceived from Abimelech". Judaism is a system of spiritual values, of subjective experiences, of grand festivals, of goodness and of righteousness — that is what the modern Jew needs. Ritual Judaism, as they call it, that forbids a divorcee to marry a priest (Cohen), that forbids kindling fire on the Sabbath, mixing meat and milk and so on, is inappropriate for a social framework grounded in scientific orientation and technological advance. They thrust aside, but they want to be close to Sarah.

The voices of the scoffers are often heard in Eretz Y'israel and here in America. They are "scoffers" be-

cause their entire program is a mockery. The Jewish soul needs both Abraham and Sarah. It must submit and find happiness in submission. It must humble itself before strict discipline and in obedience discover self-justification and self-realization. Of course there is much beauty in Judaism, much heart, much greatness and depth. But above all else, Judaism is a way of life, of self-control and self-discipline. Either one accepts them both, Abraham as father and Sarah as mother, or, far be it, one denies them both, and such a step leads to man's total defeat as a spiritual creation. To separate between Abraham and Sarah is absurd, is a mockery.

In our book, which we seek to impart to the people of Israel, there is a third verse: "and the souls they made in Haran." It is complete Judaism, of discipline and romanticism, of awe and love, of submission and joy, of Abraham and Sarah.

lecture 3

ABRAHAM THE HEBREW